

Ördög-tanya, Mórahalom 62. lh. (KÖH 29620): Területe DK-i irányba 40 m-t bővült. A bronzkori és népvándorlás kori leletanyag igen ritka intenzitást mutatott.

Papdi-tanya, Mórahalom 125. lh. (KÖH 29718): A Mórahalom 154., Bálint-tanya (KÖH 29747) lelőhellyel fizikális egységet alkot, így egybevitük őket. A lelőhely É-i felén igen gyér, D-i felén igen sűrű intenzitást mutatott a felszíni leletanyag. Újabb előkerült korszak: késő középkor.

Tanács István tanyája, Mórahalom 64. lh. (KÖH 29622): Fizikális egységet alkot a Fábi József tanyája, Mórahalom 65. (KÖH 29623) lelőhellyel, ezért egybevitük őket. Átlagos intenzitású lelőhely. Újabb előkerült korszak: bronzkor.

Munkatársak: Gyűrösi Tímea régész, Kerekes Orsolya, Nagy Norbert, Sátyay Emese régésztechnikus.

BEDE ÁDÁM

160. Mórahalom, Móra-halom, Móra-domb (KÖH 29602)

(Csongrád megye) Sza, I

2012. november 22-én felkerestem a Mórahalom elkerülő útja (55-ös sz. út) nyomvonalától Ny-ra, 300 m-re, Mórahalom várostól K-re, 400 m távolságra található Móra-halom nevű kurgánt is, mivel e régészeti objektum korábban nem szerepelt a közhiteles nyilvántartásban.

A halom adatai: központi koordinátái: EOVR 715,529, 98,255 (EOVR 26-444); relatív magassága: kb. 2,5 m (helyszíni becslés); átmérői: 60 m, 30 m. Nevei: Móra-halom, Móra-domb. Családnévi eredetű. A halom az itt található szűkebb határrész, később kapitányság, majd község (végül város) névadó pontja is egyben. A helyiek ma Móra-dombként ismerik.

A Mórahalom 42. (Ábrahám-tanya, KÖH 29601) és 43. (Mórahalom, KÖH 29602) lelőhelyek között található, de az utóbbi lelőhellyel fizikailag is összefügg, ezért a két lelőhelyet célszerű összevonni. Mivel a halom és a Mórahalom 42. lelőhely (KÖH 29601) között ma gyeppel van, ezért kapcsolatukat – felszíni leletek híján – nem tudtam vizsgálni.

A Móra-domb ma sajnos nagyon torz, megcsonkított, elhanyagolt állapotban van, ugyanis központi részét, valamint É-i és Ny-i oldalát elbányászták, zömét az 1970-es években hordták el. Megmaradt részeit, valamint elhordott területét akác borítja, szűkebb környezetében gyeppel (parlag) található, tőle közvetlenül É-ra földút halad és egy elhagyott tanya áll.

BEDE ÁDÁM

161. Nagybjajom, Korotna vár közép és Korotna vár dél (KÖH 65724; 65726)

(Somogy megye) U?, B, Kö

2012. március 14-én terepbejárást végeztünk a közigazgatásilag Nagybjajomhoz tartozó, de Somogyvárdhoz közelebb lévő Korotna vár környékén. A középkori településen (Korotna vár közép) jó megfigyelési viszonyok mellett tudtunk viszonylag sok középkori kerámiát, és néhány állatcsontot gyűjteni (amelyek biztosan konyhai hulladékok voltak, mert láthatóak rajtuk vágásnyomok). A terepbejárást során megállapítottuk, hogy a lelőhely a korábban jelzethez képest K-i irányban jóval nagyobb, gyakorlatilag körbeveszi a várat D-i és K-i irányból, amelyet a térképen jelöltünk is. A lelőhely kiterjedése 390×280 m.

A fentebb említett középkori faluhelytől D-i irányban, szin-

tén a Koroknai-vízfolyás K-i oldalán, Virágos Gábor 2005-ben azonosított egy kisebb őskori lelőhelyet (Korotna vár dél, Nagybjajom hatástanulmányban 3. sz. lh.). A helyszínen gyűjtött kerámiák alapján bronzkorinak határozták meg a lelőhelyet, azonban a kaposvári múzeum gyűjteményébe nem kerültek be leletek. Ezért 2012. március 17-én újra bejártuk a lelőhelyet, ahol jó látási viszonyok között kevés kerámiát tudtunk gyűjteni, azonban a bronzkori kerámiák mellett valószínű, hogy neolitikus kori kerámia is található benne. A lelőhely kiterjedése 180×50 m.

Munkatárs: Deák Ferenc egyetemi hallgató.

VARGA MÁTÉ

162. Nagyhalász határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

U, B, LT, Sza, Á, Kö

2012. április 19-én Nagyhalász történetét bemutató kötethez kapcsolódóan régészeti terepbejárást végeztünk Nagyhalász közigazgatási területének D-i felén. A szemle során 8 új lelőhelyet regisztráltunk. A bejárást a Nyíregyháza–Nagyhalászi út D-i felén kezdtük meg, és haladtunk É-i irányban, az út Ny-i felén, majd a Poklondos nevű résznél K-re fordulva, visszafelé, D felé folytattuk a megfigyeléseket.

Darvasi-tábla (KÖH 84171): A Kőégetőtől D-re fekvő rész a település D-i határában, a nyíregyházi út közelében. Egykor Darvasfertő névre hallgatott, a Hosztánfü nevű dűlőtől K-re, a Kecskés átaljától Ny-ra található szikes legelő. A mély rész DK-i partján a terepbejárást során neolitikus és kora bronzkori településre utaló cserepeket, obszidiánrögöket, sok pattintékot és pengét gyűjtöttünk. A lelőhely intenzív, nagysága 243×184 m, É–D-i irányú.

Klár-tag (KÖH 84169): A Kecskés-halastó és a Lónyai-főcsatorna szegletében helyezkedik el, a Klár-tag D-i felén, egy nagyjából É–D-i gerincen, melyet több irányból is kiszárított medrek és élővizek vesznek körül. A területen kora bronzkori (Szaniszló-csoport) és Árpád-kori megtelepedésre utaló nyomokra bukkanunk. A lelőhely a D–DNy-i részen jóval intenzívebb, mint északabbra. A leletek zöme kora bronzkori. A lelőhely nagysága 656×214 m, É–D-i irányú.

Köleségés (KÖH 84167): A Homok-tanyát és a tőle É-ra fekvő Poklondost összekötő földút két oldalán fekszik a lelőhely. A dűlő K-i részén intenzív neolitikus (alföldi vonaldíszes kerámia) és Árpád-kori településnyom található. A terepbejárást során több díszített töredék mellett obszidiánrögöt és sok pengét gyűjtöttünk. A terület nagysága 344×191 m, É–D-i irányú.

Ság-rét dél (KÖH 84177): A Ság-rétje és a Nagy-Balfi-dűlő által közrefogott részen gyűjtöttünk leleteket a Ság-réten elterülő mélyedéstől D-ről övező magasparton, valamint a D felé húzó gerincen. Ezek császár- és Árpád-kori intenzív megtelepedésre utalnak. A lelőhely nagysága 514×310 m, É–D-i irányú.

Ság-rét észak (KÖH 84165): Az előző, Ság-rét dél nevű lelőhellyel átellenben a Ság-rét É-i magaspartján, a homoktanyai úttól D-re, kelta és Árpád-kori cserepeket, és némi obszidián pattintékot találtunk. A lelőhely É-i irányban továbbnyúlik, de a rajta lévő almás miatt nem lehetett tovább kutatni. A lelőhely nagysága 323×98 m, É–D-i irányú.

Temető-tábla középe (KÖH 84173): A Temető-tábla középső részén – az alábbi lelőhelytől K-re – hasonló korú, kora bronzkori és hasonló intenzitású lelőhely nyúlik el egy É–D-i gerincen. A kettő közel található egymáshoz, de közöttük egy mélyedés húzódik, ahol nem találtunk régészeti nyomokat, ezért

két lelőhelyre bontottuk. Nem kizárt azonban, hogy egy településről lehet szó, némi idő- és térbeli eltolódással. A lelőhely intenzív, nagysága 292×70 m, É–D-i irányú.

Temető-tábla nyugat (KÖH 84179): A Temető-tábla Ny-i részén, a Poklondostól DK-re lévő területen, egy kiemelkedésen és közvetlen környékén számos kora bronzkori kerámiát, sok obszián pattintékot és néhány szép magkövet találtunk. A lelőhely intenzív, nagysága 200×100 m, É–D-i irányú.

Tolna-homok ÉK (KÖH 84175): A Tolna-homok (KÖH 51633) lelőhelytől ÉK-re, a Tolna-homok É-i részén, egy É–D-i gerincen, késő bronzkori, Árpád-kori és középkori települések nyomaira bukkantunk, valamint egy cseréppipa töredékét is begyűjtöttük. Sajátos, hogy az Árpád-kori és középkori falu maradványai a homokosabb felszínen sűrűsödtek. A lelőhely 439×122 m nagyságú, és É–D-i irányú.

Munkatársak: Bocz Péter régésztechnikus, Mester Andrea gyűjteménykezelő és Vizler Csaba ásatási rajzoló.

TOLDI ZOLTÁN

163. Nagykálló, Kis-Ludastói-dűlő (KÖH 62620)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Sza, N**

2012. április 25-én régészeti helyszínelést végeztünk a Nyagykálló, Ipari Park, (hrsz. 0617/49) helyen. A tervezett könnyűszerkezetes épülettől K-re, egy-egy 20×2 m-es szondázó árkot ástunk. Dr. Bálint Marianna (KÖH, Debrecen) előírásának megfelelően, a szondázó árkok ásását a többször bolygatott terület rétegtanának tisztázása, valamint a lehetséges régészeti objektumszint pontos meghatározása végett végeztük. A kiásott szelvényekben az alábbiakat állapítottuk meg: a területen 30–50 cm vastag, terített sárga homok található. Alatta kötött, sötét, agyagos réteg húzódik. Ennek vastagsága K felé nő (50–70/80 cm). A régészeti objektumok előkerülési szintje 80–120 cm között változik. K felé mélyül a terület. Az É-i árok K-i végénél, 2 É–D futású, kb. 60–70 cm széles árok szakaszt találtunk. A D-i árok K-i felében egy hasonló méretű árokszakra bukkantunk. Ezek alapján megállapítható, hogy az építési terület a korábbi ásatások során feltárt császárkori, késő népvándorlás kori település szélét jelölheti. A KÖH-el történt szóbeli egyeztetés alapján, és Bálint Marianna jóváhagyásával, a további kézi földmunkákra engedélyt adtunk, azonban a terület régészeti védettsége miatt további régészeti felügyelet szükséges. A régészeti helyszínelésen kint volt: Scholtz Róbert régész és Kiss László technikus.

2012. október 1-én, a fent nevezett helyszín K-i szélénél, É–D futású szikkasztó árkot és 2, K–Ny futású, keskeny vízelvezető árkot ástak ki. A vízelvezető É-i és D-i szélénél ásott 2 kis árok falában régészeti jelenséget nem észleltünk. A kiásott szikkasztó falában több régészeti objektum feltárását figyelte meg a helyszínen érkező Bocz Péter ásatási technikus. Ő értesítette a múzeumot. Az árok D-i felében 4 császárkori gödröt bontottunk ki. Kettő az árok K-i, 2 a Ny-i falában rajzolódott ki. A leletanyagban kézzel formált és korongolt kerámia dominál, de találtunk állatcsontot és paticsötredékeket is. Minden objektum tartalmazott több-kevesebb leletet.

A régészeti objektumok geodéziai bemérését követően levontunk a területről. A további kézi földmunkákra engedélyt adtunk, azonban a terület régészeti védettsége miatt további régészeti felügyelet szükséges.

Munkatárs: Kiss László technikus.

SCHOLTZ RÓBERT

164. Nagytőke, Veker-part (KÖH 58062)

(Csongrád megye) **U, Sza, Kö, Kk**

2012. augusztus 12-én délután megkeresett Őze Péter, a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őre, hogy Nagytőke külterületén, a Kunszentmártoni út (45-ös sz. főútvonal) 13. km-énél, a Veker-ér magaspartján nagymértékű földmunkavégzés történt, és az itt található névtelen halom is elhordták. Még aznap Őze Péterrel magam is kimentem a helyszínre, hogy meggyőződjem a pusztítás mértékéről. A területen azonnal látszott, hogy jelentős kiterjedésű bolygatás történt, és hogy sűrű intenzitású lelőhelyről van szó.

Másnap, 2012. augusztus 13-án részletesebb megfigyeléseket tehettem. A terület a Veker magas partján helyezkedik el, azt 150–200 m hosszan és 50–60 m szélességben kíséri. A halom a lelőhely központi részén, annak legmagasabb pontján, az aszfaltút szélén állt, rajta egy fakereszttel (a halom elhordása után a feszületet az út szélére helyezték át). A földkitermelés legalább 3000–5000 m²-es felületen történt, de ha a magaspart alatti részt és a Veker-ér völgyét is beleszámítjuk, ahová a földet terítették, akkor még nagyobb területet érint a bolygatás. A pusztítás mértékét mutatja, hogy az úttal párhuzamosan elhelyezett optikai kábelt a munkagép több száz méter hosszan felszaggatta. A teljes termőréteget elhordták, helyenként 1,8 m-es vastagságban.

Az illegálisan lehumusztott felszínen számos régészeti lelet hevert, melyek minden bizonnyal objektumokhoz köthetők. A kiszáradt felszínen a megfigyelés igen nehézkes volt, de 20–25 objektum így is biztosan látszott (főleg árkok, gödrök). Legnagyobb számban középső újkőkori (a szakálhádi csoporthoz tartozó) kerámiát találtam, de a Körös-kultúra, a római kor (szarmata) és a késő középkor edénytöredékeit is gyűjtöttem; a leleteket a Koszta József Múzeumnak adtam át. Figyelemre méltó a felszínen talált szórványleletek közül egy újkőkori idolláb-töredék. Érdekes még néhány középkori téglatöredék is (a lelőhely a középkori Tőke falu D-i peremén található). A halom a helyszíni szemle alapján az 1–1,2 m-es magasságot is elérhette. Teljesen elhordták, alapjai sem fölfedezhetők, és valószínűleg a központi temetkezés is megsemmisült. A halom alatt, korábbi járósínteken az újkőkori telep helyezkedik el, melynek objektumai a pusztítás során napvilágra kerültek.

A helyszíni szemlét követően a történeletről értesítettem a szentesi Koszta József Múzeumot, a szegedi Móra Ferenc Múzeumot, a területi Kulturális Örökségvédelmi Irodát is.

BEDE ÁDÁM

165. Napkor határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **U, B, A, I**

A magyar–román gázvezeték Nyírgyulaj–Nyíregyháza szakasz rekonstrukciójához kapcsolódóan a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága által 2012. augusztus 13.–október 11. között végzett régészeti feltárások és megfigyelések részletes ismertetését lásd a Nyíregyháza határa részben.

Tövisek kátyú-dűlő, magyar–román gázvezeték 7. lh. (KÖH 91353): Feltárt terület 382 m², 9 kérdéses korú objektum.

Tövisek kátyú-dűlő Ny, magyar–román gázvezeték 6. lh. (KÖH 91357): Feltárt terület 513 m², 8 kérdéses korú objektum.

Zsombékos főfolyástól Ny-ra, magyar–román gázvezeték 9. lh. (KÖH 91363): Feltárt terület 934 m², 74 neolitik, bronzkori és avar kori objektum.

ISTVÁNOVITS ESZTER